

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในวโรกาสมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันครบ 4 รอบเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2518 ผู้จงรักภักดีในเบื้องพระยุคลบาท กลุ่มหนึ่งได้รวมปรึกษาหารือจัดกิจกรรมทอดผ้าป่าหนังสือ เพื่อน้อมเกล้าถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเห็นพ้องต้องกันว่า กิจกรรมอันเป็นพระราชประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ การส่งเสริมให้พลนิกรได้รับความรู้ด้วยวิธีทางต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์แก่การดำรงชีวิตอย่างมีสุข และสามารถปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้เหมาะสมกลมกลืนกับสถานการณ์ทาง เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ พระราชกรณียกิจอย่างหนึ่งก็คือ การพระราชทานวัสดุการ เรียนการอ่านแก่พลนิกรในท้องถิ่นอันห่างไกล และขาดแคลน เป็นการส่งเสริมการศึกษาให้แก่พลนิกรของพระองค์ตลอดมา ผู้จงรักภักดีในเบื้องพระยุคลบาทกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นว่า การจัดทอดผ้าป่าหนังสือถวายวัดจะอนุวัตพระราชประสงค์ในอันที่จะส่งเสริมการศึกษาแก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง¹

ปัจจุบันประชากรของประเทศไทยมีประมาณ 43.1 ล้านคน ในจำนวนนี้มีถึง 21.4 ล้านคนที่อยู่ในวัยศึกษา ซึ่งรัฐจำเป็นต้องรับภาระอันหนักในด้านนี้เพื่อพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพและเป็นกำลังที่จะพัฒนาประเทศทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนดังกล่าวเท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้จัดในระบบโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่

---

¹โกวิท วรพิพัฒน์ และวัลลีย์ ประสาททองโอสถ, คู่มือการทอดผ้าป่าหนังสือ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2518), หน้า 15-16.

แต่จากสถิติการศึกษาปี พ.ศ. 2519 ของกระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏว่าประชากรในวัยศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 21.4 ล้านคนมีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนเพียง 8.4 ล้านคน¹ จำนวนที่เหลืออีก 13.0 ล้านคนไม่มีโอกาสได้เข้าศึกษาในโรงเรียน นอกจากนี้ประชากรในวัยอื่น ๆ ซึ่งแม้ว่าจะจบการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้วก็ตาม แต่ประชากรเหล่านี้ก็ควรได้รับบริการทางการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้ได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนสามารถดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษานอกโรงเรียนอันเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัยจึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐจะต้องจัดขึ้นเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้พยายามปรับปรุงส่งเสริมห้องสมุดประชาชนเรื่อยมา และในทำนองเดียวกันคณะกรรมการโครงการทอดผ้าป่าหนังสือได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ของประชาชนในชนบทซึ่งอยู่ห่างไกลจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ และไม่สามารถมาศึกษาหาความรู้จากห้องสมุดประชาชนดังกล่าวได้ อีกประการหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาจากโรงเรียนเพียงอย่างเดียวย่อมไม่เป็นการเพียงพอแก่ก่อนวัยเข้าโรงเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ออกจากโรงเรียนแล้ว จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มิฉะนั้นจะติดตามความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ทัน ทำให้เกิดปัญหาในการทำมาหากินและความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน จึงชักชวนพ่อค้าประชาชนและข้าราชการร่วมกันจัดทอดผ้าป่าหนังสือเพื่อหาหนังสือและทุนสร้างห้องสมุดเพื่อการศึกษาของผู้ที่อยู่ในชนบท และมุ่งหมายให้วัดเป็นศูนย์หนังสือ เป็นห้องสมุดประชาชนที่ตั้งในวัด เป็นแหล่งที่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่มากันหาความรู้ได้ โดยจัดโครงการนี้เป็นโครงการต่อเนื่อง และเพื่อให้สอดคล้องกับวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 4 รอบ จึงคำริทอดผ้าป่าในระยะเริ่มแรก 49 วัด เริ่มตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม 2518 ถึงวันที่ 5 ธันวาคม 2519 รวมทอดผ้าป่าหนังสือได้ 58 วัด

---

¹กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานปลัดกระทรวง, กองแผนงาน, สถิติการศึกษา 2519.

นับตั้งแต่คณะกรรมการโครงการฯ ได้จัดทอดผ้าป่าหนังสือตามวัดครบตามกำหนดของโครงการฯ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 2 ปีเศษ ปรากฏว่ายังไม่มี การติดตามผลการดำเนินงานของวัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะประเมินผล "โครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ" เพื่อให้ทราบว่าบริการของห้องสมุดวัดที่จัดในลักษณะห้องสมุดประชาชน และได้รับผ้าป่าหนังสือแล้วนั้นสามารถสนองความต้องการของท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งผลของการวิจัยจะสามารถใช้ เป็นแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงกิจการห้องสมุดให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของโครงการและความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการประเมินผลโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ ซึ่งผู้วิจัยมุ่งจะสำรวจและติดตามผลการดำเนินงานห้องสมุดของวัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือซึ่งล้วนแต่เป็นวัดในชนบทและเพิ่งจะมีการริเริ่มจัดตั้ง เป็นห้องสมุดวัดขึ้นตามโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ ยังไม่มีผู้ใดค้นคว้าวิจัยมาก่อน ส่วนการสำรวจและศึกษาปัญหาการดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนนั้น มีผู้ศึกษาวิจัยไว้อย่าง แต่ส่วนใหญ่จะสำรวจห้องสมุดประชาชนในกรุงเทพมหานคร และห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัดในทุกภาคของประเทศไทย อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดประชาชนซึ่งมีแนวโน้มใกล้เคียงกันมีอยู่บ้าง เท่าที่ค้นคว้ารวบรวมได้มีดังนี้คือ

พ.ศ. 2505 มอริส เอ เกลแฟน (Moris A. Gelfand) ได้ทำการวิจัยสภาพห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย และเขียนบทความรายงานสภาพห้องสมุดประชาชนไทยในช่วง พ.ศ. 2505 ชื่อ The National Library and Library Development and Training in Thailand สรุปได้ว่า ห้องสมุดประชาชนไทยที่อยู่ในความควบคุมของกองการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ ขณะนี้มีถึง 308 แห่ง แต่ในจำนวนนี้มีห้องสมุดเพียง 227 แห่งเท่านั้นที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ผู้วิจัยได้เสนอแนะวิธีดำเนินงานห้องสมุด เพื่อให้รัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญและให้ความสนับสนุนมากยิ่งขึ้นดังนี้

1. จัดหนังสือและนิตยสารที่ทันต่อเหตุการณ์เข้าห้องสมุดให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนสนใจมาใช้ห้องสมุด และอาจเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้ห้องสมุดได้รับความสนับสนุนจากประชาชน

2. จัดตั้งห้องสมุดประชาชนตัวอย่างในกรุงเทพฯ เพื่อให้บริการที่ดีเลิศเป็นตัวอย่างแก่ห้องสมุดทั่วไป

3. กระทรวงศึกษาธิการควรหาวิธีการที่จะกระตุ้นให้บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนปรับปรุงตนเอง งานบริการ และห้องสมุดของตนให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ โดยสนับสนุนให้บรรณารักษ์มีโอกาสเลื่อนชั้นหรือตำแหน่งสูงขึ้น เจ้าหน้าที่กองการศึกษาผู้ใหญ่ควรออกไปตรวจตราและเยี่ยมห้องสมุดประชาชนตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นประจำ เพื่อแสดงความสนใจและตรวจสอบการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ด้วย

4. กระทรวงศึกษาธิการควรหาวิธีการกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาให้ความร่วมมือช่วยเหลือกิจการห้องสมุดประชาชนในท้องถิ่นของตนให้มากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการตั้งคณะกรรมการห้องสมุดแล้ว ยังควรออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนกิจการห้องสมุดให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นอีกด้วย¹

พ.ศ. 2508 ดร. แฟรนเซส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับวิวัฒนาการห้องสมุดในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2494 ถึง พ.ศ. 2508 ไว้ในเอกสารบรรณารักษศาสตร์ ฉบับที่ 2 เรื่อง Some Notes on Library Development in Thailand 1951-1965 สรุปได้ว่า ห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยยังไม่ก้าวหน้าทัดเทียมกับห้องสมุดประเภทอื่น ๆ แม้ว่าในระยะนั้นกองการศึกษาผู้ใหญ่จะได้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยมีกระทรวงมหาดไทยให้ความร่วมมือในค่านสถานที่ตั้งห้องสมุดแล้วก็ตาม ห้องสมุดประชาชน

---

¹Morris A. Gelfand, The National Library, and Library Development and Training in Thailand (Bangkok: UNESCO, 1962).

ยังประสบปัญหาด้านงบประมาณ บุคลากรที่มีคุณวุฒิ และหนังสือที่จะให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดไม่เพียงพอ¹

พ.ศ. 2513 ยอร์จ ชานด์เลอร์ (George Chandler) ได้เขียนหนังสือชื่อ Library in The East รายงานความก้าวหน้าและสภาพห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดประชาชนของประเทศตะวันออก 8 ประเทศ คือ เลบานอน อียิปต์ อิหร่าน ปากีสถาน อินเดีย ไทย ฮองกง ญี่ปุ่น

สำหรับประเทศไทย ผู้เขียนได้กล่าวถึงห้องสมุดประชาชนไว้ว่า ยังไม่ก้าวหน้าเมื่อเปรียบเทียบกับห้องสมุดประเภทอื่น ๆ และเมื่อเปรียบเทียบกับห้องสมุดประชาชนของประเทศอิหร่าน ฮองกง และญี่ปุ่นแล้ว ห้องสมุดประชาชนของไทยก็ยังด้อยกว่า ผู้เขียนกล่าวว่า ในกรุงเทพฯ มีห้องสมุดเล็ก ๆ เพียง 2 แห่งที่ดำเนินการโดยกรุงเทพมหานคร และมีห้องสมุดอีก 3 แห่งที่ดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการ ห้องสมุดเหล่านี้ให้บริการการอ่าน และให้บริการยืมหนังสือแก่ผู้ที่เป็นสมาชิกของห้องสมุด ผู้เขียนสรุปไว้ว่า ห้องสมุดประชาชนไทยยังไม่ก้าวหน้า แม้จะได้มีการริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ เช่น เรือห้องสมุดเคลื่อนที่ และได้มีการวางแผนพัฒนาห้องสมุดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2492 แล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะประชาชนยังมิได้เห็นคุณค่าของห้องสมุดประชาชนในฐานะที่เป็นสถาบันทางการศึกษาและวัฒนธรรมของประชาชนที่แท้จริง²

¹Frances Lander Spain, Some Notes on Library Development in Thailand 1951-1965. "Library Science Paper" No. 2: Department of Library Science, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 1965, pp. 18-20.

²George Chandler, Libraries in The East (London: Seminar Press, 1971), p. 109.

พ.ศ. 2514 สมบูรณ์ ภูหล้า ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาของห้องสมุดประชาชน ในประเทศไทย โดยออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนของกอง การศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในสังกัดเทศบาลนคร กรุงเทพมหานคร และบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในสังกัดเทศบาลนครชลบุรี ผลการวิจัย ปรากฏว่า หน่วยงานที่ดำเนินงานห้องสมุดประชาชนมี 5 แห่งคือ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา เทศบาลนครกรุงเทพ เทศบาลนครชลบุรี กองอำนวยการกลางรักษา ความปลอดภัยแห่งชาติ (ก.ร.ป. กลาง) และกรมการพัฒนาชุมชน แต่ละหน่วยงานนี้มีการดำเนินงานเป็นของตนเอง สภาพห้องสมุดของกองอำนวยการกลางรักษาความ ปลอดภัยแห่งชาติและกรมการพัฒนาชุมชน เป็นเพียงตู้สมุดเคลื่อนที่ ห้องสมุดประชาชน ของเทศบาลมีการดำเนินงานที่ค่อนข้างดี แต่ประสบปัญหาเรื่องสถานที่ตั้งห้องสมุดยังไม่ เหมาะสม ในขณะที่ห้องสมุดประชาชนของกองการศึกษาผู้ใหญ่ประสบปัญหาด้านอาคาร ครุภัณฑ์ยังไม่เหมาะสม ขาดบรรณารักษ์ที่มีความรู้ทางบรรณารักษ์ หนังสือ วารสารไม่ทัน สมัยและไม่เพียงพอกับผู้ใช้ห้องสมุด ฐานะของบรรณารักษ์ยังคง เป็นเพียงข้าราชการชั้น จัตวา นอกจากนี้ยังขาดงบประมาณที่จะปรับปรุงห้องสมุดให้ได้มาตรฐาน

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการสร้างอาคารห้องสมุดที่ถูกแบบแผน เพื่อเป็นตัวอย่าง ในกรุงเทพฯ ชนบุรี และเสนอให้ยกฐานะหน่วยงานห้องสมุดประชาชนแผนกการศึกษา ประชาชน กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ขึ้นเป็นกองห้องสมุด เพื่อขอบรรจุ บรรณารักษ์ที่มีวุฒิ¹

พ.ศ. 2517 สุรางค์ คุณวงษ์ ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการปฏิบัติงาน ห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะประเมินผลการปฏิบัติ งานห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการให้บริการว่าจัดบริการได้เหมาะสม

¹ สมบูรณ์ ภูหล้า, "ปัญหาห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514).

เพียงใด เพื่อให้ทราบความต้องการ ความคิดเห็น และลักษณะของผู้ใช้บริการ รวมทั้ง ปัญหาในด้านการดำเนินงานและปัญหาที่ผู้ใช้ประสบ โดยออกแบบสอบถามบรรณารักษ์ และประชาชนผู้ใช้ห้องสมุดต่าง ๆ คือ ห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี ห้องสมุดประชาชน ขอยพระนาง ห้องสมุดประชาชนบางลำพู และห้องสมุดประชาชนนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-5 รองลงมาได้แก่นิสิตนักศึกษา ระดับปริญญาตรี ความคิดเห็นที่มีต่อบริการที่ควรแก้ไขคือ สถานที่คับแคบ วัสดุครุภัณฑ์ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ไม่เพียงพอ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้เพิ่มจำนวนบุคลากร และขยายบริการให้ยืมหนังสือไปอ่านนอกห้องสมุด ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่สนใจหนังสือในหมวดประวัติศาสตร์และนวนิยาย การดำเนินงานห้องสมุดมีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณไม่เพียงพอและขาดแคลนเจ้าหน้าที่ วัสดุและครุภัณฑ์¹

พ.ศ. 2519 สุนิตย์ เย็นสบาย ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความสนใจ ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดในการจัดบริการเหล่านั้นต่อไป โดยออกแบบสอบถามบรรณารักษ์ และออกแบบสอบถามประชาชนผู้ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดก็คือ สนใจในบริการ และกิจกรรมของห้องสมุดประชาชน ประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า สภาพห้องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือสิ่งพิมพ์ บริการและกิจกรรมของห้องสมุดส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และประชาชนทุกระดับอายุมีความต้องการปานกลางที่จะให้ห้องสมุด

¹สุรางค์ คุณวงษ์, "การประเมินผลการปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2517).

จัดบริการและกิจกรรมส่วนใหญ่¹

ปีเดียวกัน อุดล รอดเยี่ยม ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความสนใจ ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดในการจัดบริการเหล่านั้นต่อไป โดยออกแบบสอบถามบรรณารักษ์และประชาชนผู้ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดก็คือ สนใจในบริการและกิจกรรมของห้องสมุด ประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า สภาพห้องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือสิ่งพิมพ์ บริการและกิจกรรมของห้องสมุดส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และประชาชนทุกระดับอายุมีความต้องการมากที่จะให้ห้องสมุดจัดบริการและกิจกรรม²

ปีเดียวกัน สุภาพร นาทีกาญจนกุล ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความสนใจ

¹ สุนิษฐ์ เป็นสหาย, "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

² อุดล รอดเยี่ยม, "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

ความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดในการจัดบริการเหล่านั้นต่อไป โดยออกแบบสอบถามบรรณารักษ์และประชาชนผู้ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดก็คือ สนใจในบริการและกิจกรรมของห้องสมุด ประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า สภาพห้องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือสิ่งพิมพ์ บริการและกิจกรรมของห้องสมุดส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และประชาชนทุกระดับอายุมีความต้องการมากที่จะให้ห้องสมุดจัดบริการและกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่¹

ปีเดียวกัน พัทรินทร์ ชันทอง ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคใต้ของประเทศไทย ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความคิดเห็น ความสนใจ และความต้องการของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดในการจัดบริการเหล่านั้นต่อไป โดยออกแบบสอบถามบรรณารักษ์และประชาชนผู้ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดก็คือ สนใจในบริการและกิจกรรมของห้องสมุด ประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า สภาพห้องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือสิ่งพิมพ์ บริการและกิจกรรมของห้องสมุดส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และประชาชนทุกระดับอายุมีความต้องการ

¹สุภาพร นาทีกาญจนกุล, "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

ระดับปานกลางที่จะให้ห้องสมุดจัดบริการและกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่¹

ปีเดียวกัน บุปผา เจริญทรัพย์ ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อสำรวจความคิดเห็น ความสนใจ และความต้องการของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดในการจัดบริการเหล่านั้นต่อไป โดยออกแบบสอบถามบรรณารักษ์และประชาชนผู้ใช้ห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนหรือนักศึกษา แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดก็คือ สนใจในบริการและกิจกรรมของห้องสมุด ประชาชนทุกระดับอายุมีความเห็นว่า สภาพห้องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือสิ่งพิมพ์ บริการ และกิจกรรมของห้องสมุดส่วนใหญ่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และประชาชนทุกระดับอายุมีความต้องการมากที่จะให้ห้องสมุดจัดบริการและกิจกรรมส่วนใหญ่²

ผู้วิจัยทั้ง 5 นี้ประกอบด้วย สุนิตย์ เย็นสบาย อุบล รอดเยี่ยม สุภาพร นาทีกาญจนกุล พิชรินทร์ ชันทอง บุปผา เจริญทรัพย์ ได้เสนอแนะว่า กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

¹พิชรินทร์ ชันทอง, "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคใต้ของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

²บุปผา เจริญทรัพย์, "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในภาคเหนือของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

และสำนักงบประมาณ ควรร่วมมือกัน เพื่อแก้ไขปัญหาของห้องสมุดประชาชน โดยการเพิ่ม
งบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ หนังสือสิ่งพิมพ์ และบุคลากร ตลอดจนสร้างซ่อมแซมอาคารห้อง-
สมุดประชาชนเพื่อให้ได้มาตรฐาน นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการควรยกฐานะงานห้อง-
สมุดประชาชนขึ้นตรงต่อกระทรวงศึกษาธิการ และควรแก้ไขปรับปรุงมาตรฐานของห้องสมุด
ประชาชนซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นโดย
เฉพาะอย่างยิ่งในด้านบริการ¹

พ.ศ. 2520 อรุณรักษ์ สุวรรณราช ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจปัญหาและ
ความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พ.ศ. 2518 ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการของ
ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนจังหวัดในแต่ละวัย ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.
2518 ซึ่งได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ เจ้าหน้าที่ของห้องสมุด การให้บริการ ความต้อง
การด้านบริการ และความต้องการในเรื่องหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ และการจัดกิจกรรม
ในห้องสมุด ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนส่วนมากเป็นนักเรียนอยู่ใน
วัย 14-21 ปี เข้ามาใช้บริการเพราะต้องการศึกษาและค้นคว้า ผู้ใช้บริการประสบปัญหา
ในการมาใช้ห้องสมุดประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาเด่นชัดก็คือ ห้องสมุดมีหนังสือ
น้อยไม่เพียงพอกับผู้ใช้บริการ ส่วนเรื่องความต้องการในการมาใช้บริการห้องสมุด
ประชาชนนั้นพบว่า ผู้ใช้บริการมีความต้องการด้านบริการอยู่ในระดับสูง อยากมีส่วนร่วม
ในการดำเนินงาน เมื่อเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการในการมาใช้บริการห้องสมุด
ของผู้ใช้บริการในแต่ละวัยพบว่า ผู้ใช้บริการในแต่ละวัยมีปัญหาและความต้องการแตกต่าง
กัน ที่เห็นเด่นชัดก็คือ ความต้องการในการมาใช้บริการห้องสมุด ความต้องการในเรื่อง

¹ เรื่องเดียวกัน.

หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ และการจัดกิจกรรมในหอสมุด¹

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อติดตามว่า วัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือดำเนินงานไปได้ตรงตามจุดมุ่งหมายของโครงการทอดผ้าป่าหนังสือหรือไม่
2. เพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของหอสมุดวัด ตลอดจนการบริหารงานและการทำงานของหอสมุดวัดที่อยู่ในโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ จำนวน 58 วัด
3. ศึกษาสภาพทั่วไปของหอสมุดวัด ได้แก่ อาคารสถานที่ หนังสือ พระภิกษุบรรณารักษ์ เงินรายได้ของหอสมุด งานเทคนิค ตลอดจนบริการของหอสมุด

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการประเมินผลโครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการสำรวจได้แก่ ประชาชนที่มาใช้หอสมุดวัดซึ่งได้รับผ้าป่าหนังสือ 58 แห่ง อยู่ใน 37 จังหวัด ในทุกภาคของประเทศไทย โดยสุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มาใช้หอสมุดวัด ในช่วงเวลา 30 วัน ระหว่าง 3 เมษายน 2521 ถึง 3 พฤษภาคม 2521

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามมี 2 ชุดคือ แบบสอบถามพระภิกษุบรรณารักษ์ ซึ่งมีทั้งคำถามแบบที่ให้ตอบเฉพาะเจาะจง และแบบที่ให้ตอบอย่างอิสระ โดยถามเกี่ยวกับภูมิหลังของบรรณารักษ์ สภาพหอสมุด หนังสือสิ่งพิมพ์ และครุภัณฑ์ของหอสมุด บริการและกิจกรรมที่หอสมุดจัด รวมทั้งปัญหาในการดำเนินงาน ความคิดเห็น

---

¹อรุณรักษ์ สุวรรณราช, "การสำรวจปัญหาและความต้องการของผู้ใช้บริการหอสมุดประชาชนจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2518" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520).

และข้อเสนอแนะของบรรณารักษ์ และอีกชุดหนึ่งคือ แบบสอบถามประชาชน ซึ่งมีทั้งคำถามแบบเฉพาะเจาะจง และคำถามที่ให้ตอบอย่างอิสระ เช่นเดียวกับแบบสอบถามพระภิกษุบรรณารักษ์ โดยถามเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว การใช้ห้องสมุด ความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องสมุด

วิธีดำเนินการค้นคว้าวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวความเป็นมาของโครงการหอสมุดอำเภอหนึ่งสี่อำเภอ และห้องสมุดวัด จากหนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลในคณะกรรมการโครงการหอสมุดอำเภอหนึ่งสี่อำเภอ

2. ข้อมูลที่ไม่สามารถค้นคว้าจากเอกสารได้ ใช้วิธีการสำรวจโดยสร้างแบบสอบถามขึ้น 2 ชุด ชุดแรกเป็นแบบสอบถามพระภิกษุบรรณารักษ์ ซึ่งได้ทดลองใช้กับบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน 2 แห่งคือ บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดนนทบุรี และบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดปทุมธานี เมื่อได้นำมาแก้ไขแล้ว จึงสร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และส่งไปยังบรรณารักษ์ห้องสมุดวัด 58 แห่ง ในทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 58 ชุด

ส่วนแบบสอบถามชุดที่ 2 ซึ่งเป็นแบบสอบถามประชาชน ได้นำไปทดลองกับผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดปทุมธานี จำนวน 30 คน แล้วจึงสร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ส่งไปยังพระภิกษุบรรณารักษ์ห้องสมุดวัดให้แจกแก่ผู้ใช้ห้องสมุด ในระหว่างเวลา 30 วัน ตั้งแต่ 3 เมษายน 2521 ถึง 3 พฤษภาคม 2521

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการหอสมุดอำเภอหนึ่งสี่อำเภอ อาทิ คุณหญิงอัมพร มีสุข ประธานคณะกรรมการโครงการหอสมุดอำเภอหนึ่งสี่อำเภอ โกวิท วรพิพัฒน์ เลขาธิการ วัลลีย์ ปราสาททองโอสถ เทรย์ญิก เจ้าอาวาสวัดที่รับผ้าป่าหนังสือ และพระภิกษุบรรณารักษ์ห้องสมุดวัด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามพระภิกษุบรรณารักษ์ และ

แบบสอบถามประชาชนทางไปรษณีย์ สำหรับแบบสอบถามพระภิกษุบรรณารักษ์ ผู้วิจัยได้ สอดของปิดแสตมป์ให้พระภิกษุบรรณารักษ์ส่งคืนทางไปรษณีย์ ภายในวันที่ 3 พฤษภาคม 2521 โดยให้เวลาตอบแบบสอบถาม 30 วัน ส่วนแบบสอบถามประชาชน ผู้วิจัยได้นัดหมายไปเก็บรวบรวมจากพระภิกษุบรรณารักษ์ด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากแบบสอบถามบรรณารักษ์ ได้นำมาเสนอใน รูปของตาราง ส่วนแบบสอบถามประชาชนได้นำมาจำแนกตามระดับอายุ และคำนวณหา ค่าร้อยละ โดยใช้สูตร

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

ส่วนข้อมูลที่ได้จากการประเมินผล ความคิดเห็น ความพอใจ ความต้องการ คำนวณหาค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของค่าตอบแต่ละ ข้อ โดยใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left(\frac{\sum fx}{N}\right)^2}$$

¹ ประคอง วรรณสุต, สถิติศาสตร์ประยุกต์สำหรับครู, พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช), หน้า 41.

² เรืองเกียรติ, หน้า 51.

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาและสำรวจโครงการทอดผ้าป่าหนังสือนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการของห้องสมุดวัดในอนาคต โดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จะสามารถทราบถึงขอบการของห้องสมุดวัดและอุปสรรคของการดำเนินงาน จากข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและขอเสนอแนะ วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งอาศัยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดและดำเนินงานของห้องสมุดประชาชนที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับให้หน่วยราชการเหล่านั้นได้ปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

2. ผลของการศึกษาและสำรวจ จะช่วยให้คณะกรรมการโครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ ได้มีโอกาสทราบถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ จะได้ใช้ข้อมูลไปแก้ไขหรือปรับปรุง "การทอดผ้าป่าหนังสือนอกโครงการ" ในโอกาสต่อไป

นิยามของคำต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย

โครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ หมายถึง โครงการทอดผ้าป่าหนังสือถวายพระราชทานกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสรัชสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาครบสิริรอบ ซึ่งคณะกรรมการโครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ ประกอบด้วย ข้าราชการสังกัดกรมวิชาการ และข้าราชการกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ริเริ่มโครงการ

ห้องสมุดวัด หมายถึง ห้องสมุดที่เกิดขึ้นในวัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือ ในโครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ ระหว่างวันที่ 25 ตุลาคม 2518 - 28 พฤศจิกายน 2519

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดวัดจำนวน 58 แห่ง ในช่วงเวลา 30 วันที่ทำการสำรวจ

002933

ความจำกัดในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตกว้างขวางเพื่อให้ครอบคลุมทุกภาคของประเทศไทย วัตถุประสงค์ที่ได้รับผ้าป่าหนังสือในโครงการใน 37 จังหวัด ผลการวิจัยจึงชี้แทนได้เฉพาะห้องสมุดวัดที่ได้รับผ้าป่าหนังสือในโครงการทอดผ้าป่าหนังสือฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย